

PROPUNERI DE POLITICI

Incluziunea politică a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova

De ce contează participarea politică a persoanelor cu dizabilități?

Participarea politică este esențială pentru o democrație în care fiecare cetățean contează. Aceasta înseamnă atât exercitarea dreptului de a vota, cât și posibilitatea de a candida la alegeri, de a face parte din partide politice și de a participa direct la luarea deciziilor care influențează societatea. Republica Moldova s-a angajat oficial să respecte aceste drepturi în anul 2010, prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD, art. 29). Un principiu de bază al acestei convenții este „nimic despre noi fără noi”, ceea ce înseamnă că autoritățile au obligația de a consulta persoanele cu dizabilități în toate deciziile care le privesc. De asemenea, regulile internaționale și standardele Comisiei de la Veneția evidențiază necesitatea utilizării unui „design universal”, care presupune organizarea tuturor proceselor politice și infrastructurii în așa mod încât să fie accesibile de la bun început pentru toți cetățenii.

În Republica Moldova trăiesc aproximativ 160.000 de persoane cu dizabilități, majoritatea fiind la vârsta cea mai activă, între 30 și 64 de ani. Din această perspectivă, ele reprezintă atât un grup social semnificativ, cât și un segment important al electoratului. Asigurarea participării lor efective la viața politică și la procesele decizionale este esențială pentru consolidarea unei democrații incluzive, în care toate categoriile de cetățeni își pot exercita în mod egal drepturile și influența politicile publice. Excluderea unui număr atât de mare de cetățeni din procesele decizionale reduce legitimitatea și calitatea actului democratic.

De ce este nevoie de o nouă etapă de reformă?

Deși cadrul legal din Republica Moldova recunoaște formal drepturile politice ale persoanelor cu dizabilități, în realitate lipsesc mecanismele practice care să facă posibilă participarea politică a acestora. Persoanele cu dizabilități se confruntă zilnic cu bariere fizice (secții de votare, sedii de partid și clădiri publice inaccesibile), informaționale (site-uri, materiale și dezbateri neadaptate), economice (o rată de ocupare mică, resurse financiare reduse) și atitudinale (sprijin public în scădere). La acestea se adaugă și o problemă juridică gravă: persoanele puse sub măsuri de ocrotire judiciară (tutelă deplină) pot fi private automat de dreptul de vot, ceea ce contravine normelor internaționale și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului, care stipulează că nimănui nu i se poate retrage dreptul de vot doar pe baza unei dizabilități intelectuale sau psihosociale. În plus, partidele politice din țară abordează tema dizabilității doar ca pe o problemă de asistență socială, promițând pensii și ajutoare în timpul campaniilor, în loc să promoveze activ aceste persoane în funcții de conducere sau pe listele de candidați. În contextul aderării la Uniunea Europeană, în care incluziunea persoanelor cu dizabilități este un standard asumat, acesta este momentul pentru a trece de la recunoașterea formală la măsuri verificabile.

Ce arată datele?

Persoanele cu dizabilități constituie circa 7% din populația țării. În pofida acestui fapt, nivelul de reprezentare a acestora în procesele electorale și în funcții electivă este aproape nul. În actuala componență a Parlamentului niciun candidat cu dizabilități nu a obținut un mandat, iar la alegerile locale generale din noiembrie 2023 au candidat doar 28 de persoane cu dizabilități la nivel național, dintre care 25 în mediul rural. La alegerile parlamentare din septembrie 2025, monitorizarea a zece raioane a identificat un singur caz de participare activă a unui candidat cu dizabilități la dezbateri și activități de campanie. Această invizibilitate este accentuată și de faptul că autoritățile electorale nu colectează date statistice dezagregate despre profilul candidaților.

Din cei aproximativ 160 000 de cetățeni cu dizabilități ai Republicii Moldova, peste 150 000 au drept de vot, reprezentând circa 5% din electoratul național. Cu toate acestea, o bună parte nu reușesc să-și exercite dreptul la vot: în 2024, aproximativ 4 000 de persoane cu dizabilități erau private de capacitatea juridică și plasate sub regim de tutela, ceea ce înseamnă că automat le-a fost restricționat dreptul de a vota.

Participarea persoanelor cu dizabilități în procesele decizionale rămâne redusă chiar și în cazul unor forme simple de implicare civică. Rata de participare la deciziile din comunitate a constituit 8,8% în 2025. Mai puțin de 20% dintre acestea reușesc să consulte bugetele locale sau planurile strategice, deoarece documentele publice nu sunt editate în formate accesibile. Din cauza acestor obstacole repetate, dorința oamenilor de a se mai implica pe viitor a scăzut de la 27,4% în 2023 la 22,2% în 2025.

Participarea politică a persoanelor cu dizabilități este limitată de infrastructura fizică neadaptată. La scrutinul din 2025, doar 6% din secțiile de votare evaluate au fost pe deplin accesibile, în timp ce 65% au rămas complet inaccesibile pentru persoanele cu mobilitate redusă. Problema este alimentată și de partidele politice: din 55 de sedii analizate la nivel național, doar 3 (circa 5%) sunt accesibile.

Accesibilitatea informațională, la fel, limitează participarea politică a persoanelor cu dizabilități. În campania din 2025, paginile web ale tuturor celor 23 de concurenți electorali au picat testele de accesibilitate web (WCAG), fiind imposibil de utilizat de către persoanele nevăzătoare, iar interpretarea în limbaj mimico-gestual a fost asigurată de doar 3 televiziuni.

Pe plan atitudinal, sprijinul public pentru o reprezentare mai amplă a persoanelor cu dizabilități în Parlament a scăzut de la 23% în 2021 la 16,1% în 2025, în pofida creșterii discursului public despre incluziune. În paralel, 34,2% dintre cetățeni manifestă o „satisfacție pasivă”, considerând în mod eronat că nivelul actual de reprezentare este suficient, deși acesta este practic zero. Sprijinul politic, la fel este redus: din cele 17 programe electorale analizate, doar 11 au menționat tema dizabilității, limitându-se strict la măsuri de protecție socială. Materialele în formate accesibile (Braille, Easy Read) și interpretarea în limbaj mimico-gestual au lipsit aproape complet din dezbaterile televizate.

BARIERA

- ❌ Comisia Electorală Centrală nu deține și nu publică date dezagregate privind candidații și aleșii cu dizabilități, romi sau alte grupuri vulnerabile, iar absența acestor date face imposibilă monitorizarea progresului și formularea politicilor publice bazate pe dovezi.
- ❌ Reprezentarea persoanelor cu dizabilități în structurile electivă rămâne aproape inexistentă, iar partidele politice abordează dimensiunea dizabilității predominant prin prisma asistenței sociale, nu ca dimensiune a drepturilor politice și a reprezentării democratice.
- ❌ Infrastructura electorală, sediile partidelor, paginile web și materialele de campanie rămân, în ansamblu, inaccesibile, situație care exclude o parte semnificativă a persoanelor cu dizabilități atât din procesul votului, cât și din participarea politică activă în calitate de candidați sau membri ai organelor electorale.
- ❌ Persoanele plasate sub măsuri de ocrotire judiciară sunt private automat de dreptul de vot, regim juridic incompatibil cu articolele 12 și 29 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD) și cu jurisprudența CEDO consolidată prin cauza Alajos Kiss c. Ungariei (2010).
- ❌ Participarea politică a persoanelor cu dizabilități rămâne dependentă de inițiative individuale și excepționale, în absența unui parcurs structurat de formare în domeniul politic, mentorat și expunere instituțională care să cultive o generație de lideri pregătiți pentru funcții electivă și administrative.

SOLUȚIA

- ✓ Codul Electoral să instituie obligația Comisiei Electorale Centrale de a colecta și publica în mod regulat date dezagregate privind dizabilitatea, etnia, vârsta și sexul candidaților, protejate conform legislației privind protecția datelor cu caracter personal.
- ✓ Codul Electoral să introducă o cotă minimă de 5% candidați cu dizabilități pe listele partidelor, completată de stimulente financiare pentru partidele care promovează incluziunea grupurilor marginalizate și de excluderea costurilor de accesibilitate din plafonul cheltuielilor de campanie. Cotele să fie integrate și în organele interne de conducere ale partidelor.
- ✓ Guvernul să aloce minim 25% din bugetul proiectelor de construcție, reconstrucție sau renovare a clădirilor publice finanțate din fonduri naționale pentru lucrări de accesibilitate, să asigure materiale electorale în limbaj ușor de citit, audio și Braille, interpretare mimico-gestuală în toate dezbaterile televizate și conformitatea site-urilor electorale cu standardele WCAG.
- ✓ Art. 13 din Codul Electoral să fie revizuit prin abrogarea oricărei dispoziții care permite restrângerea dreptului de vot pe motiv de incapacitate juridică, urmând modelul reformei spaniole consacrate prin Legea Organică 2/2018 și în acord cu articolele 12 și 29 din CRPD și cu jurisprudența CEDO (cauza Alajos Kiss c. Ungariei, 2010).
- ✓ Cancelaria de Stat și Comisia Electorală Centrală să elaboreze un program național de leadership civic și politic, derulat în parteneriat cu CICDE, Academia de Administrare Publică și organizațiile reprezentative ale persoanelor cu dizabilități, cu module de educație civică, stagii, mentorat și sprijin financiar pentru candidați.

Scanează spre notă

